

bilis conjuncti, vel eam quam emittit in sensorium tactus, respondetur ex dictis, quæst. v, art. vi, supponendo sensum tactus, quia vere sentit, requirere species intentionales sui objecti, et quia valde naturalis est, requirere alterationem physicam propter conjunctionem qualitatum tangibilium, quæ naturaliter alterativæ sunt, nisi alteratio ipsa impediatur, sicut post diem iudicii impediatur cessante motu cæli, a quo omnes alterationes per se pendunt. Unde alteratio physica non per se exigitur et essentialiter ad sensationem tactus, sed solum ob connaturalem ordinem corporum se tangentium cum qualitibus alterativis, unde in igne inferni cessabit alteratio physica in corpora damnatorum, alias corrumpet illa, et tamen erit tactus acerrimus, ut docet S. Thomas in addit. quæst. lxxxvi, art. iii. Per se autem requiritur informatio intentionalis, quia tactus vere cognoscitivus est, et sic requiritur necessario, quod informetur ab objecto modo cognoscibili et intentionali, et non solum modo entitativo; sic enim etiam informantur inanimata a formis suis, non ut representativo fiant objecta sua, sed ut ex forma et subiecto fiat aliquid naturale, et constituatur aliquid tertium entitative.

His suppositis respondetur dubio, quod organum sensus tactus non sentit id quod sibi immediate inhæret in ipso nervo sensorio, nec qualitatem realem in eo productam, sed qualitatem ipsius objecti tangibilis, ut tamen communicata carni, et mediante carne intentionaliter communicatam ipsi nervo sentienti. Constat hoc, quia cum tangibile debeat esse realiter approximatum ipsi sentienti, et per carnem communicatur qualitas tangibilis, illa quæ est in carne immediatius sentitur, et mediante illa, etiam ea

quæ est in ipso tangibili externo. Quod si tangibile non alteret physice, ut in corporibus damnatis sentitur qualitas ipsa existens intangibilis et tanto fortius, quanto magis ignis inferni interiora omnia occupabit, et per poros se intus miscabit, nec tamen qualitatem realem imprimet, sed intentionalem in sensum. Qualitas vero realis posita supra ipsum nervum immediate non sentitur, licet una pars possit alteram sibi viciniorem alteratam sentire, ut loco citato diximus, ita ut nunquam una pars qualitatem sibi immediate inherenter sentiat. In quo etiam convenit P. Suarez lib. iii de Anim. c. xxvi, conclus. i.

Obijcies: Si caput animalis tangeret immediate solem, caleferet ab ipso non minus, quam calefit aer, et tamen non sentiret calorem qui est in sole, quia sol caret illo, ergo calorem sibi inhærentem. Secundo, sequitur quod nunquam possit sentire calorem ut octo, quia hic non potest communicari ab igne ipsi carni, nisi corrumpendo illam, calor enim ut octo solum est cum igne, ergo si alteratio physica requiritur ad sensationem actus, requiratur alteratio caloris ut octo ad sentiendum calorem ut octo: hæc autem alteratio caloris ut octo, non est extra ignem. Tertio, ardor febris non minus sentitur, quam qualitas, quæ est in tangibili externo, hæc autem afficit etiam ipsum nervum, sicut et frigiditas contractiva nervorum ipsos afficit, et sentitur ab eis. Denique, immutatio intentionalis a qualitate tangibili fit in instanti, cum careat contrario, immutatio vero physica fit successive, cum fiat motu alterationis. Ergo ante alterationem physicam jam est facta immutatio intentionalis, et consequenter sensitio ipsa.

Ad primum respondetur, quod in illo casu, quod non sit corpus me-

dium inter solem, et animal, sentiet calorem, non qui est in sole, sed in ipso animali, non tamen immediate positum supra nervum, sed positum in carne capitis, quæ immediatior est soli, quam nervus, et ita immediatius afficitur calore, sicut et sanguis, qui tunc efferveresceret ab illa actione solis, et ita non sentitur aliquid immediate positum supra organum, sed super medium illius, quod est caro.

Ad secundum dicitur, quod etiam calor ut octo, potest sentiri, non solum qui est in ipso igne, sed qui communicatur carni antequam nervo, communicatur autem carni comburendo illam, et sic cum incipit quoque diffundi species caloris ut octo ad sensum, et fit acerrimus dolor, ut enim species transeat ad nervum, non requiritur, quod alteratio fiat in ipsomet nervo, sed sufficit, quod in ipsa carne ei conjuncta. In corporibus autem damnatis ignis applicatus carni sine alteratione physica, et combustione, speciem caloris ut octo immittet in nervum, et præsertim quia ignis ille ut diximus, etiam intra corpus ingreditur per poros.

Ad tertium dicitur, calorem febris præcipue sentiri in ipso fervore sanguinis, et spirituum, ubi inhæret immodicus ille calor, sanguis autem est quid distinctum a nervo, licet illi conjunctum sicut caro. Cum autem nervus contrahitur a frigore, prius illud frigus transit per carnem, et inde potest species emitte, quibus sentiatur. Ipsa autem contractio nervorum, quæ est effectus frigoris dolorem causat, non tamen sentitur ab illa parte, in qua immediate est, sed a viciniore, a qua immutat intentionaliter.

Ad ultimum respondetur, quod immutatio intentionalis in istis sensibus crassioribus, licet non habeat contrarium, habet tamen dependen-

tiam a motu alterationis, vel locali, et ad modum ejus generatur, et ideo non fit in instanti, sicut in visu, cujus species a tali motu non dependent, ut supra agendo de sono diximus.

QUÆSTIO VIII.

DE SENSIBUS INTERNIS.

ARTICULUS I.

Utrum dentur sensus interni, et quot sint?

Dari sensus aliquos internos probavit S. Thomas II p. quæst. lxxxviii, art. iv, ex eo quod animalia cognoscunt res in absentia et non solum in præsentia, alioquin non moveretur animal ad querendum aliquid absens, sicut videmus moveri ad querendum cibum, vel potum, vel filios, et similiter memoriam habent rei præterita, quia revertuntur ad eadem loca, v. g. ad eosdem nidos, pastus, etc. Res autem absentes non percipiuntur a sensibus externis, qui solum cognoscunt immutationes objectorum. Denique, somnari non solum homines, sed etiam alia animalia quæ memoriam habent, experientia compertum est, et affirmat Aristoteles in iv de historia animalium, cap. x, quia canes etiam per quietem latrare constat. Somnium autem non potest esse actus sensus externi, quia tunc dormiunt, neque intellectus, quia alligatur in somno, ergo pertinet ad aliquem sensum internum.

Cum ergo de questione an est circa sensus internos dubitari non possit, restat inquirere circa eorum numerum, quidditatem, et species tam impressas, quam expressas, et actus. Et primo, occurrit de numero

lialium sensuum quot sint. Solent autem significari sensus interni alii quot nominibus explicantibus eorum officia, et munia sicut sunt sensus communis, phantasia seu imaginativa, aestimativa, seu cogitativa, memoria, et reminiscentia. Est autem difficultas in duobus. Primum, in explicando cujuslibet sensus officia. Secundum, an sint ita distincta, quod requirant plures potentias distinctas realiter, et quot debeant poni.

Circa primum, occurrit in primis sensus communis, de quo constat apud omnes Philosophos debere poni, ut docet Aristoteles lib. de somno et vigilia, cap. II et III de Anima, text. CXXXVI, et S. Thomas ibi lect. III, et I p. quæst. LXXVIII, artic. IV, et quæst. de Anima, artic. XIII. Necessitas autem et proprium munus hujus potentie est, tum ut possit fieri comparatio et discretio inter sensibilia a diversis sensibus externis cognita, v. g. inter colorem et sonum, vel saporem, etc. Hæc enim discerni non possunt a sensu aliquo externo; quia unus sensus externus non potest cognoscere aliquid de objecto alterius, et consequenter neque judicare de convenientia, vel differentia illorum inter se, sed oportet ponere potentiam altiore omnibus, quæ de omnibus illis sensibilibus judicet. Nec per omnes potentias sensuum externorum conjunctim sumptas potest hoc iudicium formari, cum a nulla seorsum exeat actus, qui aliquid de objecto alterius attingat; ab omnibus autem simul nullus actus exit. Secundo, ponitur specialiter sensus communis, ut possit fieri supra ipsos actus sensuum externorum reflexio, nam sensus ipsi reflectere non possunt supra se, quia restringuntur ad sua objecta directa a quibus specificantur, ergo ut cognoscantur actus ipsorum sensuum, v. g. ut quis co-

gnoscat non solum colorem, sed se videre colorem, necesse est recurrere ad potentiam superiorem, quæ tales actus cognoscat, et hæc est sensus communis. Denique, ponitur sensus communis, ut ab eo administraretur virtus, id est, spiritus animales et influxus ad omnes sensus externos, eo quod omnes radicantur in cerebro, et nervi eorum uniantur et terminantur in fronte ubi sedem habet sensus communis, ut postea dicitur, ergo deservit sensus communis ut sit origo et principium distribuendi spiritus animales aliis sensibus.

Secundo loco est phantasia, seu imaginativa. Deservit primo ad retinendas species a sensu communi haustas, ideoque pro illis speciebus habet vim memorie, et cognoscit res in absentia, ut S. Thomas docet I p. quæst. LXXVIII, art. IV. Secundo, ad componendas formas varias inter se sicut ex specie montis, et specie auri format speciem montis aurei, quod proprie pertinet ad imaginationem, ut docet S. Thomas I p. q. XII, art. IX, de quo dicemus amplius infra et articulo sequenti.

Tertio loco ponitur aestimativa. Ad hanc pertinet cognoscere non solum sensibilia externa, sed etiam intentiones quasdam, quæ sensu externo non percipiuntur et ideo vocantur insensata, quia ultra sensus externos cognita, v. g. amicitiam, rationem utilis et nocivi, quæ sensus externus non percipit, sicut ovis fugit lupum, non quia talis coloris, vel figuræ sit, sed quia sibi inimicus, et avis colligit paleam, non quia habet talem colorem, vel tactum, sed quia utilis est ad nidificandum. Et pro istis intentionibus percipiendis ponitur aestimativa, ut docet S. Thomas I p. quæst. LXXVIII, artic. IV, et quæst. de Anima, artic. XIII, in corpore.

Quarto loco ponitur memoria, id

est, potentia conservativa et retentiva ipsarum specierum non sensatarum seu intentionum. Et requiritur specialiter memoria pro istis intentionibus seu speciebus conservandis, quia ut inquit S. Thomas citato loco primæ partis, principium memorandi in animalibus oritur ex aliqua hujusmodi intentionum, v. g. ex aliqua ratione nocivi, vel convenientis et similium. Inde enim movetur animal ad rememorandum de aliquo, quod ante cognovit, et ideo oportet quod detur aliqua potentia ad conservandum species istas insensatas, et hæc est memoria.

Quinto loco est cogitativa et reminiscentia, quæ specialiter ponitur in homine, quia utitur aliquo discursu et collatione circa istas intentiones, et circa modum recordandi earum. Unde id quod est astimative in brutis, quæ naturali instinctu formant illas intentiones insensatas, in homine dicitur cogitativa, quia cum aliqua collatione, et discursu cogitat et format dictas intentiones, eo quod istæ potentie ex conjunctione ad intellectum, modum quemdam discursivum participant. Similiter memoria in hominibus non fit semper per simplicem aut subitam recordationem, sed cum quadam collatione, et inquirendo ex uno ad aliud, quousque devenimus ad id quod volumus recordari, et hoc dicitur reminiscentia, quia non simpliciter recordamur, sed cogitando et inquirendo.

Circa secundum, major est difficultas et diversitas sententiarum inter Auctores. Nam quidam posuerunt esse quinque sensus interiores sicut exteriores, nempe sensum commune, imaginativam, phantasiam componentem et dividens, aestimativam, et memoriam. Quam sententiam tribuit Avicennæ D. Thomas I p. q. LXXVIII, art. IV, et tribuitur etiam Alberto Magno II de Anima,

tract. IV, cap. VII, quamvis phantasiam componentem et dividens ponat ibi post aestimativam, quia potest homo componere tam species sensatas, quam insensatas. Secunda sententia ponit quatuor potentias realiter distinctas, scilicet duas pro speciebus sensatis, et alias duas pro insensatis, eo quod isti modi cognoscendi sensata, vel insensata de se fundant diversas potentias propter diversum et abstractiorem modum cognoscendi in intentionibus insensatis, quam sensatis. Et in quolibet ordine istorum datur duplex potentia, altera bene apprehensiva, altera bene retentiva, licet etiam cognoscitiva sit, ob quod in potentiis materialibus exiguntur diversa temperamenta ad retinendum, vel ad apprehendendum, eo quod humidiora facilius recipiunt, et sicciora melius retinent. Pro speciebus ergo sensatis serviunt sensus communis ad apprehendendum in præsentia objectorum, imaginativa autem ad conservandum et cognoscendum res in absentia. Pro speciebus autem insensatis serviunt aestimativa ad apprehendendum in præsentia objecti, memoria autem ad conservandum, et cognoscendum in absentia. Cogitativa autem et reminiscentia non constituunt diversas potentias, sed ad aestimativam et memoriam pertinent, prout habent adjunctam perfectionem discursus ex conjunctione ad intellectum. Ita D. Thomas I p. quæst. LXXVIII, articulo quarto, quem communiter sequuntur ejus interpretes.

Tertia sententia constituit tres potentias in sensibus interioribus, scilicet phantasiam, quam cum sensu communi confundit, vim judicativam, et memoriam. Hæc a Conimbricensibus II de Anima, cap. III, q. 1, art. 1 attribuitur Galeno, D. Gregorio Nyssemo, Damasceno, et Nemesio.

Eam etiam aliquibus junioribus tribuit Banne citato loco primæ partis, dubio primo, qui tamen æstimativam non distinguunt a phantasia, seu imaginativa, et deinde ponunt sensum communem et memoriam.

Quarta sententia tantum duas potentias interiores constituit, scilicet sensum communem qui apprehendit et iudicat de omnibus sensibilibus externis, et phantasiam quæ servit pro speciebus sensatis et insensatis apprehendis retinendis et comparandis. Ita Fonseca v Metaphys. capit. xxviii, quæstione vii, lect. iii, Conimbricenses citato articulo tertio.

Quinta sententia ponit unicam potentiam, quæ omnia ista munera exerceat, sensataque et insensata objecta apprehendat, retineat, et componat. Ita Pater Suarez, libro tertio de Anima, capit. xxx, numero xvi, et xiii. Ubi nec realiter nec formaliter dicit distingui has potentias, sed solum penes diversos actus, sicut nec intellectus distinguitur per hoc, quod sit practitus, vel speculativus ratio et memoria, etc. Et hoc conatur probare ex Aristotele, libro de memoria, et reminiscencia, capitulo primo. Ubi phantasiam et memoriam dicit esse eandem potentiam, et lib. de somniis, cap. i potentiam imaginandi dicit esse eandem cum sensu, utique communi. Et sic Cajetanus in de Anima, cap. xv, docet ex Philosopho non constare, quod sint tres potentie realiter distincte, sed operationes.

Nihilominus sententia D. Thomæ defendenda est, scilicet dari quatuor sensus interiores realiter distinctos. Hoc enim aperte tradit i p. quæst. lxxviii, art. iv, et quæstione de Anima, art. xiii. Et in illo loco qui citatur a Suarez lib. de memoria et reminiscencia, lect. ii, cum objiceret D. Thomas quod pos-

set videri ex his quæ ibi Philosophus dicit, quod phantasia et memoria non sunt distincte potentie a sensu communi, respondet diversas esse potentias, quia necesse est ad diversas potentias pertinere receptionem formarum sensibilibus, quod pertinet ad sensum, et conservationem earum, quod pertinet ad phantasiam, seu imaginationem. Similiter etiam ad aliud principium pertinet recipere formam, et conservare receptam per sensum, et intentionem aliquam per sensum non apprehensam, quam æstimativa vis percipit etiam in aliis animalibus; vis autem memorativa retinet, cuius est memorari rem non absolute, sed prout est in præterito apprehensa. Subdit autem quod sensus communis est radix phantasiæ, quæ præsupponit actum sensus communis. Et sic solvitur auctoritas Philosophi, quod imaginatio attribuitur sensui realiter.

Fundamentum sententiæ D. Thomæ manifestum est, quia sumit distinctionem istarum potentiarum interiorum ab eo, quod maxime naturale est et proprium distinctioni potentiarum materialium, scilicet ex distincta ratione formali objecti et ex distinctione organi materialis, in quo potentie resident. Ex parte quidem objecti sumitur diversitas, quia datur abstractior et elevatior modus cognoscendi in uno sensu interiori, quam in alio, quod sufficit ad distinguendum cognitiones in specie et consequenter proxima et mediata earum principia, in rebus autem sensitivis non sunt alia principia istorum actuum, nisi potentie, cum hic non habeat locum diversitas habituum, sicut in intellectu; nec potentia potest esse ita elevata, ut eminentiam habeat ad tam varios actus distincte speciei et abstractioris immaterialitatis. Et confirmatur, quia in sensibus exter-

nis distinctio potentiarum fit penes motionem magis vel minus spiritualem objectorum sicut visibile immaterialius movet, quam gustabile et odorabile, ergo similiter in sensibus interioribus ponetur distinctio actuum et potentiarum penes immutationem magis, vel minus immaterialem et abstractam.

Dari autem istam diversam abstractionem constat, quia intentiones insensatae, sunt abstractiores quam sensatae, quia intentiones istæ non solum representant rem, ut convenientem vel disconvenientem sensui, a quo res percipitur, sicut aliqui colores contristant visum, alii delectant, similiter sapes, sed etiam ut convenientem, vel disconvenientem ipsi naturæ, ejusque conservationi, aut propagationi, sicut ovis non solum cognoscit in lupo colorem vel figuram, ut disconvenientem sensui visus, vel tactus, sed sentit in lupo disconvenientiam suæ naturæ, et avis colligit paleam, non quia utilis, aut delectabilis est gustui, vel visui, sed quia utilis est ad nidificandum pro sui conservatione et prolis ut advertit S. Thomas i parte, quæst. lxxviii, articulo iv, ergo aliquod aliud motivum datur in istis intentionibus et abstractiori modo procedunt, quam objecta ipsa sensibilia secundum se, ergo exigunt altius principium, siquidem convenientia illa, vel disconvenientia ipsi naturæ aut conservationi ejus nullo sensu externo representatur, et excellentior est, et universaliorem convenientiam vel disconvenientiam ad quemlibet sensum particularem, ergo exigit altiorem potentiam, quam illam quæ solum iudicat de ipsis sensibilibus et convenientia particulari illorum.

Uterius vero ipsæ potentie apprehensivæ distingui debent juxta diversitatem organorum, quia ad retinendum, et conservandum magis

requiritur distincta dispositio organi, quam ad recipiendum tantum sine retentione, quia quæ sunt humidæ dispositionis facile recipiunt, sed non retinent, ipsa enim humiditate, et mollitie facile dissipatur, quod impressum est. Quæ autem sicciora sunt, non ita facile recipiunt, sed semel recepta valde retinent, et difficile amittunt. Quæ autem de utroque participant de humiditate et siccitate, juxta id quod prædominatur de siccitate, vel humiditate aut facilius recipiunt, aut facilius retinent; et ita potentie illæ, quæ per se principaliter ordinantur ad retinendum et conservandum, siccioris temperamenti esse debent, quæ vero non nisi ad apprehendendum ordinantur, humidioris temperamenti esse debent, et ita oportet quod organa diversa sint, potentie autem materiales quæ a dispositione organorum dependent, quando ordinantur ad diversos actus requirentes diversa organa, etiam potentie ipsæ diversæ esse debent. Plura de his dicemus articulo sequenti.

Denique, quod attinet ad cogitativam, et reminiscenciam, non oportet quod sint aliæ potentie ab æstimativa et memoria, sed istemet ut participantes ex conjunctione ad intellectum aliquem modum discursus circa singularia, et ita solum inveniuntur in homine. Unde non est necesse ponere in homine unam potentiam æstimativam, quæ cognoscat res insensatas eo simplici modo quo bruta, id est, per instinctum, et aliam, quæ discurrendo cognoscat eadem objecta insensata, sed sufficit una tantum potentia quæ res insensatas cognoscat cum illa collatione et discursu ex participatione intellectus, loco enim instinctus naturalis nobis servit collatio, et ita non oportet ponere aliam potentiam, quæ ex instinctu, et non ex collatione possit æstimare; sicut

quia appetitus sensitivus in homine participat aliquid de libertate, non oportet ponere duos appetitus, alterum, qui cum aliqua libertate, alterum qui sine illa appetat.

Dices: Species non recipi in organo, sed in ipsa potentia, vel in spiritibus animalibus, ii autem sicci non sunt, ipsa vero potentia ex sua propria ratione habet, quod sit magis vel minus retentiva specierum. Secundo, receptio specierum est intentionalis, et ita non requirit easdem condiciones ad diu retinendum vel recipiendum, quas requirunt naturales formæ, et sic non sequitur requiri siccitatem ad melius retinendum species intentionales, ruitque fundamentum D. Thomæ. Tertio, adhuc in receptione rei naturalis non repugnat aliquid esse ita temperatum, ut facile recipiat, et diu retineat sicut plumbum aut cera, cur ergo negabimus organum sensuum interiorum?

Ad primum respondetur, species non conservari in spiritibus, sed in illis moveri et transmitti de una potentia ad aliam, spiritibus enim quia facile moventur, aptissime ponuntur tanquam vehicula specierum: potentia autem quæ retinet et conservat species, id facit ratione organi, et juxta ejus dispositionem; unde dicimus homines siccius complexionis diutius memoriter retinere, licet difficulter apprehendant alios e converso; et ita complexio organorum, in quibus istæ potentie reperiuntur, talem etiam debent habere complexionem, nec oppositum experientia monstrat.

Ad secundum respondetur, receptionem et conservationem specierum non esse intentionalem sed naturalem, conservantur enim inhærendo, sicut reliqua accidentia in subjecto, in quo existunt, sicut species visibiles cum recipiuntur in aere dependent a luce diaphani, spe-

cies soni cum motu producentur, et species odoris, vel tactus cum alleratione. Unde non mirum, quod ad conservandum istas species in esse qualitatis aliqua dispositiones exigantur in subjecto, quia tunc pure naturaliter informant: quando vero potentia actu utitur aliis, tunc intentionaliter tantum actuant.

Ad tertium respondetur, posse quidem inveniri illud temperamentum ex humido et sicco, et de facto etiam dari in sensibus interioribus, sed non sufficere pro potentiis sensitivis et memorativis, sed requiri quod prædominetur humidum pro apprehensivis, propter velocitatem, quam habent in apprehendendo, et ita requirunt facillimam impressionem, immemorativis autem debet prædominari siccitas propter diuturnitatem in retinendo: non potest autem utraque hæc prædominatio simul reperiri in eodem organo, sed in diversis, vel in partibus ita diversis, quod sint quasi diversa organa. Plumbum autem non ita facile recipit sicut retinet, et cera quando est liquefacta et facile recipit non bene retinet, quando autem est durior e converso se habet.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur ad probandum non dari sufficientem rationem ad constituendum sensum communem ex eo quod debet judicare de sensibilibus omnium sensuum externorum in eorum presentia: Nam imprimis ad hoc non requiritur specialis potentia, sed sufficit fieri hoc judicium per omnes sensus externos simul, per quos informatur Anima de omnibus sensibilibus. Deinde, quia ille sensus communis superadditus, vel judicat de omnibus sensibilibus per unam speciem, vel per diversas. Si hoc

secundum, poterit unica potentia simul informari pluribus speciebus et actibus, quod D. Thomas etiam intellectui denegat: imo illæ diversæ species non representant sensibilia comparative, sed absolute unumquodque in se, quia eo modo representant, quo in sensibus externis, in quibus objecta solum absolute representantur, et non cum comparatione unius ad aliud, sive quantum ad differentiam, sive quantum ad convenientiam. A quo ergo fit illa representatio collativa. Si primum dicatur, obstat quia non potest ab ipsis sensibilibus formari unica species, nec enim objecta ita diversa, ut color et sonus et sapor possunt convenire in unam speciem naturaliter representativam eorum. Nec etiam potest formari ex speciebus jam receptis in ipsis sensibus externis, quia istæ non habent perfectionem et vim producendi speciem adeo eminentem et superiorem quæ omnes illas contineat, nec enim possunt aliquid excellentius producere quam sint in se. Et eadem ratione proportionaliter applicata probatur, quod nec possit pluribus actibus, neque unica illa potentia omnia sensibilia discernere.

Confirmatur, nam etiam sensus communis potest in absentia cognoscere, quia etiam in somno sensus communis cognoscit et judicat ea, quæ videt somnia esse, ut docet S. Thomas 1 p. quest. LXXXIV, art. VIII ad 2, in somnio autem non videntur res præsentis, quia sensus externi sunt impediti. Et similiter 1 part. quest. LXXXVIII, art. IV ad 6, dicit D. Thomas esse commune omnibus sensibilibus interioribus, videre in similitudine in absentia corporum, ergo si sensus communis etiam in absentia cognoscit, non est necesse ponere ipsum ut potentiam distinctam a phantasia, solum

ad hoc, ut judicet in presentia sensibilibus.

Respondetur negando antedecens. Ad primam probationem dicitur ex Aristotele in hoc libro III, text. CXLVI, et D. Thomæ ibi lect. III, quod est impossibile, quod aliquis discernat unum sensibile ab alio, v. g. album a dulci ex eo solum, quod unumquodque per distinctas potentias apprehendat, non enim potest Anima judicare de utroque sensibili nisi cognoscendo id in quo conveniunt et differunt: potentia autem externa ita attingunt sua objecta absolute, quod nullo modo comparative, quia nihil de alio objecto, cui fit comparatio attingunt, sicut visus ita specificatur et limitatur ad colorem, quod nihil attingit de sono vel sapore, ergo non potest discernere quomodo conveniant vel differant inter se: et etiam illæ duæ potentia vel tres conjunctæ, non possunt comparative cognoscere, quia non conferunt nec loquuntur inter se, sed unaquæque tendit ad suum objectum absolute sine communicatione cum alia.

Ad secundam probationem dicitur, in sensu communi recipi plures species, quæ ex omnibus sensibus externis terminantur ad sensum communem, et utitur illis sensus communis tanquam inadæquatis, representantibusque altiori modo, non solum objectum in se, sed quod sit cognitum a sensu, seu actum ipsum sensus externi; non repugnat autem potentiam cognoscere plura simul inadæquata, quia sic sunt plura ut unum non plura adæquata, quæ sunt plura ut plura, sicut visus simul informatur specie viridis, et albi, ut conveniunt in uno subjecto vel medio, sic sensus communis informatur specie coloris et soni, ut conveniunt in ratione sensibilis, pertinentque ad idem subjectum cognoscens. Et eadem ratione cognos-

cit differentiam istorum sensibilibus, non quia sibi representatur ratio convenientiæ et differentiæ, vel quia actu collativo, vel comparativo cognoscat et discurret, sed per simplicem imperfectionem, et cognitionem distinctam unius, et alterius differentias ipsas et convenientias cognoscit, nec ad hoc amplius requiritur quam quod ipsa potentia habeat amplitudinem complectendi illa omnia objecta, sic enim unumquodque potest discernere ab alio intra illam latitudinem, sicut visus discernit omnes colores, et auditus omnes sonos, quia sunt objecta proprii sensus, ut S. Thomas docet 1 part. question. LXXVIII, articulo. IV ad 2, eodem modo sensus communis discernit omnia sensibilia non per comparisonem et collationem inter se, sed quia distincte omnia illa cognoscit, sicut visus omnes colores inter quos discernit.

Ad confirmationem respondetur, quod sensus communis non percipit res absentes ut absentes sunt, licet id quod in se est absens, apparenter possit proponi ut præsens ipsi sensui communi, et sic potest ab ipso cognosci. Et ita contingit in somnio, quod aliquando descendente sanguine ad ipsa organa sensuum exteriorum descendunt simul cum ipso species impressæ, quæ remanserunt in spiritibus, vel sanguine, et sic videntur quasi si res ipsæ essent apparentes, eo quod ab ipsis organis sensuum exteriorum species ipsæ iterum ejaculantur ad sensum communem, et immutant ipsum ad eum modum quo ipsimet sensus immutant sensum communem, quando actu percipiunt objecta præsentia, non enim aliter sensus externi immutant sensum communem, quam emittendo species ad ipsum. Quotiescumque ergo per commotionem spirituum, vel sanguinis emittuntur species a sensibus externis

ad sensum communem, apparent illi res ut præsentis, etiamsi ad extra præsentis non sint. Et hoc modo sæpe fiunt præstigiæ etiam in vigilia et apparitiones in somno ut docet D. Thomas 1 part. quæst. CXXI, art. III et in II, dist. VIII, quæst. I, art. V. Videantur quæ dicemus infra articulo tertio.

Secundo arguitur: Quia etiam sensus externus potest cognoscere actum suum, ergo ad id non indiget sensu communi. Antecedens probatur ex D. Thomæ quæst. X de Veritate, art. IX, ubi dicit: «Visus primo dirigitur in colorem, sed in actum visionis suæ non dirigitur nisi per quamdam reditionem, dum videndo colorem videt se videre.» Et quæst. I de Veritate, art. IX: «Sensus, inquit, cognoscit se sentire.» Id etiam affirmat Aristoteles III de Anima, cap. II, quia alias esset processus in infinitum, si nulla potentia perciperet suam sensationem, sed indigeret alia potentia ad id percipiendum. Confirmatur, quia ut sensus communis percipiat tales operationes sensuum exteriorum, requiritur quod habeat species representantes illas, tales autem species non possunt formari ab ipsis objectis, prout sunt extra, quia prout sic nihil habent de ipso actu et sensatione sensus externi, nec possunt formari ab ipsis sensibus externis, quia si possunt emittere speciem representantem suum actum, ergo jam cognoscunt illum, siquidem speciem ejus formant.

Respondetur D. Thomæ in illis locis solum velle, quod sensus externus cognoscit suum actum per modum exercitii, et experientiæ actualis, non per modum perfectæ cognitionis, et quasi in actu signato, sic enim expresse docet D. Thomas, quod non potest redire ad se sensus reditione completa, id est, cognos-

cendo se perfecte, et ita in prima parte, quæst. LXXVIII, art. IV ad 2 affirmat quod sensus externus non potest videre suum actum, sed indiget sensu communi. Ratione autem hujus exercitii, quando sensus est in otio, percipit se non sentire, id est, non exercere sensationem, experitur non ipsum actum ut quod cognoscit. Et tristatur vel delectatur de sua cognitione non formaliter, id enim pertinet ad appetitum, sed obiective, quia de tali cognitione ut de objecto, appetitus lætatur.

Ad Aristotelem dicitur, expresse in libro de somno et vigilia, cap. II, lectione III, apud D. Thomam affirmare, quod visus non videt se videre, sed sensu communi id sentimus. Unde quando in III de Anima dicit, quod sentimus nos videre, aut visum, aut alio sensu, non determinat quod visu, sed disputative procedit, deinde resolutive concludit, quod ejusdem virtutis est videre colorem et visionem ejus, et sic quod illa potentia, qua videmus nos videre non est extranea a visu, sed ratione differt, quod est dicere illam potentiam, qua sentimus nos videre, id est, sensum communem esse ejusdem generis, sed non ejusdem speciei cum sensu externo, ut sumitur ex D. Thomæ ibi lectione secunda. Nec illa ratio de processu in infinitum aliquid probat, quia in nobis sistitur in intellectu, qui aliarum potentiarum actus, et sui etiam cognoscit: in brutis autem sistitur in æstimativa, et memoria, quæ aliarum potentiarum actus cognoscunt, æstimativa autem non cognoscit actum suum præsentem ut quod, sed memoria potest recordari illius, ut præteriti, et ibi sistitur.

Ad confirmationem respondetur, requiri speciem representantem actum sensus externi, sed non requiri, quod sit distincta a specie representante suum objectum, prout co-

gnitum a sensu. Licet enim objectum exterius solum emittat ad sensum speciem representativam sui, tamen sensus externus cognoscens, emittit ad sensum communem speciem objecti ut cogniti a se, nec ad hoc requiritur quod cognoscat actum suum, sed quod exerceat, et sic formet speciem objecti exercite cogniti. Unde sensus communis informatus tali specie, non solum cognoscit objectum, v. g. colorem sed etiam actum, v. g. visionem, quatenus apprehendit colorem visum.

Tertio arguitur ad probandum, quod potentia interiores non debent distingui penes objecta sensata, et insensata: Nam species insensatæ sunt illæ, quæ representant non ipsas res sensibiles, sed convenientias vel disconvenientias, sed ad illas representandas sufficit phantasia, præsertim quia non possunt representari tales intentiones, nisi etiam representando res ipsas sensibiles in quibus existunt, ergo una et eadem potentia potest servire pro utroque objecto. Antecedens probatur, quia phantasia potest movere appetitum, ut expresse probat Philosophus III de Anima, cap. VI et VII, appetitus autem non movetur nisi a ratione convenientis, vel disconvenientis, ergo illam apprehendit phantasia. Similiter æstimativa non potest cognoscere illas intentiones insensatas in abstracto, sed in concreto, nam ovis cognoscendo lupum inimicum, non attingit inimicitiam in abstracto, et seorsum a lupo, sed judicat in particulari hoc subiectum, scilicet lupum esse sibi inimicum, ergo necesse est quod solum cognoscat inimicitiam, quæ est res insensata, sed etiam lupum, qui est res sensata: nec sufficit unum cognosci ab una potentia et aliud ab alia, quia iudicium de utroque, id est, quod iste sit inimicus, procedit ab una potentia, scilicet ab æstima-

tiva, ergo debet cognosci utrumque extremum, et consequenter pro rebus sensatis et insensatis, non oportet dividere potentias.

Confirmatur, nam unus et idem appetitus sufficit ad tendendum in res sensatas, et insensatas, ergo eadem potentia sufficit ad apprehendendum illas. Patet consequentia, quia appetitus conformatur apprehensioni, sicut mobile proprio motu; et sicut unicus intellectus sufficit pro voluntate ad omnia quæ voluntas potest appetere, ita unica potentia apprehensiva pro appetitu.

Respondetur quod species insensata, quæ pertinent ad æstimatoriam non dicuntur tales, quia solum representant rationem convenientis, vel disconvenientis ad ipsummet sensum, quilibet enim sensus hoc habet, quod cognoscit convenientiam vel disconvenientiam objecti proprii, sed ponuntur species insensatae ad representandum convenientias vel disconvenientias superiores, v. g. quod sit convenientis aut disconvenientis in ordine ad conservationem naturæ vel prolis, ut etiam advertit S. Thomas 1 part. quæst. LXXXIV, art. IV. Itaque lupus, v. g. potest habere rationem coloris convenientis ad visum ovis, et disconvenientiam in ordine ad naturam et conservationem propriam, et similiter palea videtur ut convenientis coloris ad visum avis, et similiter ut convenientis ad fabricandum nidum, in quo se conservet et prolem. Et prima convenientia non requirit speciem insensatam, quia quilibet potentia sensitiva sufficit ad apprehendendum convenientiam talis sensus, sed secunda convenientia constituit speciem insensatam, ut ibidem dicit S. Thomas quatenus non solum attingitur convenientia ad proprium sensum, sed ad alias utilitates, ut diximus. Cum autem Philosophus

docet appetitum moveri a phantasia, nomine phantasiæ utitur tanquam nomine communi pro omnibus sensibus internis, quia cognoscunt secundum apparitiones (apparitionem significat phantasia) et sic non excludit æstimatoriam, quod advertit D. Thomas III de Anima, lect. XVI, in principio, sicut etiam communiter solemus dicere, quod intellectus convertitur ad phantasmata, sumendo phantasma, non solum pro actu imaginativæ, sed etiam æstimatoriæ. Unde etiam possumus dicere, quod appetitus movetur a phantasia mediata, scilicet mediante æstimatoria.

Ad secundam partem antecedentis respondetur, æstimatoriam non cognoscere species insensatas in abstracto sed in concreto, sed tamen ipsum subjectum in quo sunt, in concreto attingit sub altiori ratione, scilicet quatenus fundat illas intentiones insensatas quæ abstractiores et perfectiores sunt, quam rationes sensatae: sicut etiam coloratum in concreto attingit visus, et sensus communis, sed iste sub altiori ratione, quam ille. Atque ita ipsum subjectum atactum ab utraque potentia se habet ut quid materiale, potestque sub diversis rationibus formalibus pertinere ad diversas potentias. Nec tamen istæ potentiæ superfluunt, licet idem subjectum materiale attingant, quia sub diversis rationibus formalibus procedunt, et sub diversa cognoscibilitate attingunt, atque adeo diversa objecta simpliciter habent, et ipsæ res sub diversis respectibus fundant hanc diversam cognoscibilitatem.

Ad confirmationem respondetur, in primis appetitum principaliter moveri ab æstimatoria apprehendente rationem convenientis, vel disconvenientis ipsi naturæ, ut S. Thomas docet in de Anima, lection. IV in fine, appetitus autem est inclinatio totius naturæ, et sic move-

tur proxime et immediate ab eo quod est convenientis natura, quod est insensata, et apprehenditur ab æstimatoria. Mediata autem movetur a phantasia, seu imaginativa. Deinde, etiamsi dicamus, quod immediate movetur ab imaginativa, ut insinuat S. Thomas prima parte, quæst. LXXXI, art. III ad 2, tamen sicut est duplex potentia apprehensiva, ita est duplex appetitus sensitivus, scilicet irascibilis, et concupiscibilis, et irascibilis principaliter movetur ab æstimatoria, ut ibidem docet S. Thomas art. II ad 2 et quæst. XXV de Veritate, art. II, eo quod concupiscibilis magis movetur secundum delectationem sensus, irascibilis autem etiam contra delectationem sensus movetur ab arduo, et ab intentionibus insensatis, quæ instigant ad vindictam, seu iram.

Ultimo arguitur ad probandum, quod non recte distinguitur inter phantasiam, et sensum communem et æstimatoriam et memoriam: Nam illa differentia bene recipiendi, et bene retinendi non infert distinctas potentias, sed sufficit distinctas partes organi ponere, quarum una sit humidior, alia siccior. Unde et in cerebro solum tria organa reperiuntur quorum primum quod est in fronte servit pro sensu communi et imaginativa. Videtur etiam sufficere unica dispositio ad bene recipiendum, et retinendum, præsertim species intentionales, sicut videmus alidum esse bene apprehensivum, et bene memorativum, et sicut videmus in speculo facile generari imaginem intentionalem et facile retineri. Confirmatur, nam ratio præteriti ponitur inter species insensatas a D. Thoma 1 part. quæst. LXXXVIII, art. IV, ergo si phantasia cognoscit sub ratione præteriti, seu absentis, cognoscit sub ratione insensata, quod est non distingui a memoria, vel æstimatoria.

Respondetur, quod ubi est diversum temperamentum, ibi est diversa potentia, quia si esset eadem, idem temperamentum requireret. Nec obstat, quod ipsa Anima unica existens informat diversa organa, et partes habentes diversa temperamenta, et sic etiam posset quis imaginari, quod eadem potentia actualiter apprehensiva, ita est duplex diversas partes organicas, seu diversas temperamenta pro diversis operationibus, licet ipsa in se sit una. Hoc inquam non obstat, quia potentiæ sunt virtutes particulares ipsis organis affixæ, et ab eis dependentes, Anima vero est principium radicale plurium potentiarum. Unde ipsa natura Anima ex sua propria ratione petit diversa organa, potentiæ autem non petunt nisi qualibet suum, tum propter materialitatem, et imperfectionem talium potentiarum; tum quia si semel una potentia potest diversa organa actuare, et in illis operari diversas operationes, non est ratio cur ponamus distinctas potentias in omnibus organis corporis, sed possemus dicere quod est unica potentia in omnibus organis, habens tamen distinctas operationes, et pro qualibet operatione suum organum requirit. Quare semel penes diversa organa, et temperaturas distinguimus istas potentias materiales, et sensitivas conformiter ad earum naturam, cum requiratur diversum organum, seu temperamentum ad bene recipiendum, vel bene retinendum, consequenter distinguitur potentia, apprehensiva, et retentiva, quantum est ex natura rei, et talis diversitas organi simul exigit, et refunditur in diversum modum formalem attingendi objectum, quia propter materialitatem talium potentiarum et obsectorum, non respicitur objectum ab aliqua potentia, nisi sub illa formalitate sub aqua deservit ad tale munus, quod exiget talem diversi-

talem organorum : præterquam quod nunquam datur ista diversitas organorum pro potentiis, nisi etiam habeant diversum modum cognoscendi, et consequenter nisi respiciant objecta sua formalitate diversæ cognoscibilitatis.

Quod vero dicitur solum inveniri in cerebro tria organa seu tres cellulas pro tribus potentiis, dato quod illæ deserviant pro organis potentiarum, ut dicemus articulo sequenti advertere oportet, quod ut dicit D. Thomas opuscul. XLIII, cap. IV illa prima cellula, quæ est in fronte, et deservit pro sensu communi, habet quandam divisionem, ita ut fiant inde duo organa, et in una parte residet sensus communis, ubi magis abundat humiditas, in alia quæ aliquando siccor est, residet imaginativa de quo amplius articulo sequenti.

Unde etiam patet ad exempla allata, de illis qui bene recipiunt et bene retinent, id enim non habent secundum eandem potentiam, et organum, sed retinent secundum memoriam, et recipiunt secundum apprehensivam; in diversis autem non repugnat esse ista diversa temperamenta, licet minus frequenter id contingat. In speculo autem non recipitur illa imago nisi per modum transeuntis, utpote dependenter a præsentia objecti, et reverberatione lucis, unde non oportet ponere ibi dispositionem aliquam bene retentivam imaginis, quia non retinetur in absentia, sicut memoria retinet species.

Ad confirmationem respondetur, quod non omnes intentiones sunt insensatæ, sed aliquæ etiam sensatæ sunt sicut docet D. Thomas I par. q. LXXVIII, art. IV ad 2, quod sensus communis respicit intentiones sensuum exteriorum, sicut sentit nos videre et audire. Illa autem intentio præteriti est communis rei sensatæ, et insensatæ, seu his quæ

cognoscuntur in absentia: computatur autem a D. Thoma etiam inter intentiones insensatas, quia pertinet etiam ad illas, licet non solum ad alias.

ARTICULUS II.

Quid sint phantasia, et reliquæ potentie interiores, et in quibus subiectis sint?

DICO PRIMO: Phantasia communiter sumpta pro potentiis interioribus præter sensum communem definitur a Philosopho quod est motus factus a sensu secundum actum. Ita Aristoteles III de Anima, text. CLXI, et D. Thomas ibi lect. VI, et in lib. de somniis, c. I, lect. I, apud D. Thomam. Pro explicatione hujus definitionis adverte duo. Primum, quod hic non definitur directa ipsa potentia, sed actus ejus, id est, ipsum phantasiari, licet facile reduci possit ad definitionem potentiæ loco motus ponendo, potentia quæ movetur et cætera. Nec definitur hic definitione formali, sed causali, sicut sonus definitur quod est motus factus ab aere et ita definitur, quod est accensio sanguinis circa cor, quia causatur a tali accensione. Secundum est, quod phantasia sumitur dupliciter, uno modo communiter pro omni potentia interiori formante objecta sua, et faciente apparere, ad distinctionem sensus communis et sensuum exteriorum qui non faciunt apparere sua objecta, sed solum cognoscunt illa a quibus immutantur. Et sic omnis potentia interior præter sensum communem habet commune nomen phantasie, quæ ut tradit D. Thomas lect. VI citata derivatur a nomine *phos* quod Græce significat idem quod lux, et inde derivatur *phanos* quod est illuminatio, seu apparitio, et phanta-

sia, quæ est sensus cognoscens et formatio secundum apparitiones, quia necessario supponit objecta apparuisse in sensu, et exinde formatur alia apparitio. Alio modo sumitur phantasia specialiter pro potentia imaginativa, ut distincta ab æstimatoria, et memoria et appellatur nomine illo generico propter penuriam vocabulorum, præsertim quia ad imaginativam maxime pertinet ipsa apparitio et formatio imaginum, ad æstimatoriam autem spectat alius actus principalior qui est intentiones cognoscere, et æstimationem facere de rebus secundum convenientiam, vel inconvenientiam earum in ordine ad se.

Igitur definitio tradita intelligitur de actu phantasie generaliter sumptæ, prout pertinet ad omnes actus interiores, præter sensum communem, qui ideo excipitur, quia in eo consummantur apprehensiones sensuum exteriorum, et ex ejus influxu pendunt actiones exteriorum sensuum, siquidem eo ligato dormiunt. Ergo reliquæ potentiæ quæ moveri possunt a sensu etiam communi, qui plene et consummate judicat, phantasia dicuntur, et ita D. Thomas lib. de memor. et reminisc. lect. II inquit, quod phantasia sequitur totam immutationem sensus, quæ incipit a sensibilibus propriis et terminatur ad sensum communem. Et sic sensus definitionis est, quod actus phantasie est motus, id est, actus procedens non ex immutatione ab objectis ipsis immediate, sed ab objectis ut cognitis et sensu perceptis et judicatis per sensum communem. Itaque phantasiari et sentire distinguuntur tanquam duo genera cognoscendi; et diffinitur unum ut condistinguitur ab altero, et sicut sentire in communi dici debet quod est motus factus a sensibili secundum se, ita phantasiari in communi definitur quod est motus factus

non a sensibili, sed a sensu, id est, ab objecto jam cognito.

DICO SECUNDO: Phantasia ut est specialis potentia, quæ dicitur imaginativa non solum est retentiva specierum, sed etiam vere et proprie cognoscitiva. Oppositum hujus docuit Avicenna, quem refert S. Thomas II contra Gentil. cap. LXXIV, qui dixit tam imaginativam quæ servat species sensatas, quam memoriam, quæ servat insensatas non apprehendere, sed solum conservare species. Cæterum quod utrumque munus habeat, scilicet conservare species et cognoscere res absentes docet D. Thomas in questione de Anima, art. XIII et I part. q. VIII, art. IV, et I-II, q. XV, art. I, ubi dicit: « Quod imaginativa est apprehensiva similitudinum corporalium etiam rebus absentibus. » et quest. XVII, art. VII ad 3, inquit: « Quod apprehensio imaginationis subjacet imperio rationis. » Et quod moveatur appetitus non solum ab æstimatoria, sed etiam ab imaginativa, quod utique sine apprehensione fieri non potest, docet I p. q. LXXI, art. III ad 2. Ratio autem est, quia phantasia ordinatur ad hoc, ut res sensatas possimus apprehendere in absentia, et non solum ut præsentis sunt sicut cognoscuntur a sensu, eo quod indiget animal moveri, et quærere multa quæ sibi non sunt præsentia, ergo oportet dari potentiam aliquam, quæ retineat, et conservet species in absentia rerum, et oportet etiam dari potentiam, quæ cognoscat res in absentia, et consequenter quæ formare possit idola, seu species expressas, in quibus represententur res absentes, vel imaginatæ, quod utique est phantasiari seu imaginari. Hæc autem cognitio absentium seu imaginatorum, non potest pertinere ad sensum communem, tum quia sensus communis solum cognoscit in præsentia objec-

torum, quia iudicat de objectis cognitis a sensibus externis et consummat eorum apprehensiones; tum quia colligit D. Thomas III de Anima, lect. VI, phantasia est motus factus a sensu communi, ergo distinguitur ab illo, sicut mobile a movente præsertim in rebus corporalibus. Ponere autem, quod una potentia utroque illo modo cognoscit, scilicet dependenter a præsentia sensibilium, et independenter ab illa, seu in absentia eorum, videtur excedere imperfectionem potentiarum materialium, ut articulo præcedenti ostensum est. Quod vero una potentia conservet species, sed non cognoscat per illas, sed alteri potentie tradat ad cognoscendum, inconveniens est, ut in conclusione quarta ostendimus: est enim eadem ratio in hac parte de imaginativa, et de memoria, quam ibi ostendimus non solum conferre species, sed etiam per illas cognoscere. Specialiter autem id debet tribui imaginativæ, tum quia cognitio absentium, et imaginatorum non potest tribui sensui communi, quia ut diximus solum cognoscit in præsentia sensibilium, et dependet ab illis quantum ad perfectum et consummatum iudicium: tum quia non potest pertinere ad æstimativam, quia hæc superiori modo cognoscit, quam imaginativa, scilicet intentiones insensatas, ut sequenti conclusione amplius explicabimus: ergo ipsamet quæ retinet species, debet cognoscere in absentia, nec enim repugnat retinere et cognoscere per illas.

DICO TERTIO: Probabilis est, quod cognitio imaginativæ differt specie a cognitione sensus communis, et multo certius, quod differt specie a cognitione æstimativæ. Itaque sensus communis et imaginativa non solum differunt specie, quia una bene recipit et alia bene apprehendit, sed etiam, quia in ratione cognos-

citivi specie differunt earum cognitiones. Hanc primam partem tenent aliqui Thomistæ, ut videre est apud Cursum Carmelitanum disp. XV, q. II, n. LIII, licet oppositum teneat M. Bannez supra citata concl. IV, eo quod species quibus cognoscit imaginativa, sunt ejusdem rationis per quas cognoscit sensus communis, siquidem ipsamet conservat.

Cæterum nostra conclusio deducitur ex D. Thoma I part. q. LXXIX, art. VII ad 2, ubi inquit: « Quod præteritum et præsens possunt esse differentie potentiarum sensitivarum secundum differentiam objectorum, non autem potentiarum intellectivarum, » constat autem, quod differentia cognitionis inter sensum communem et imaginativam est penes præsens et absens, ergo constituunt differentiam specificam in ratione cognoscitivi.

Ratio est, quia sive utatur eisdem speciebus, sive diversis, tamen certum est, quod imaginativa utitur illis altiori modo et magis immateriali, et ad plura se extendendo, ergo datur diversitas specifica in ratione cognitionis. Antecedens constat, quia imaginativa respicit objectum suum ut imaginabile, quod est magis abstractum, et magis universale et liberum, quam sensibile, quod solum dependet ab ipsa immutatione et præsentia rei sensibilis. Potentiæ autem in ratione cognoscitivi distinguuntur specie penes objectum magis vel minus abstractum, magis vel minus universale, et superiorius, ergo cum hoc invenitur in cognitione imaginativa et sensus communis, utique distinguuntur in ratione cognoscitivi. Et deinde, quia cum principalior actus imaginativæ sit cognoscere et formare suos conceptus, quam retinere et conservare species, inconveniens est, quod specificatio talis potentiæ sumatur ab

actu minus principali, cum nihil sit principalis in potentia, quam ejus specificatio, specificatur autem potentia ab actu, ergo si principalior actus est cognitio, ab eo specificabitur potentia imaginativa, et consequenter si esset ejusdem speciei cognitio ejus cum cognitione sensus communis, simpliciter erunt ejusdem speciei istæ duæ potentiæ, et sic erunt duo accidentia ejusdem speciei in eodem subjecto, quod est inconveniens.

Quod vero eisdem speciebus utantur istæ duæ potentiæ, nihil obest, quia dato quod ita sit, adhuc possunt distingui specie propter diversum modum utendi illis speciebus, quia altior modus est in imaginativa quam in sensu communi, sicut etiam fides et prophetia uti possunt eisdem speciebus, quibus cognitio naturalis, sed quia diverso modo illas ordinant et disponunt, ideo cognitiones illæ specie differunt, et idem est in aliis habitibus naturalibus specificè distinctis, et utentibus eisdem speciebus. Imo ipse sensus communis etiam recipit a sensibus externis species quæ in ipsis sunt, et tamen quia altiori modo illis utitur, quam ipsi sensus particulares, cognitio ejus specie differt a cognitione sensuum exteriorum.

Secunda vero pars conclusionis de distinctione inter imaginativam et æstimativam constat ex dictis præcedenti articulo et ex nuper allatis confirmatur, quia æstimativa respicit intentiones insensatas ut amicitiam vel inimicitiam, et similes convenientias vel disconvenientias, quæ non solum sunt respectu sensus particularis, sed respectu conservationis totius, vel eorum quæ ad se pertinent, quæ utique sunt objecta abstractiora et superiora, nec a sensu attingibilia; unde et ratione illius maxime appropinquant animalia ad modum cognoscendirationis, et pru-

dentiam quamdam participant, imo et in homine ipsa æstimativa discurrit circa particulares intentiones, cum in aliis animalibus ducatur instinctu naturali, ut S. Thomas docet q. XXV de Veritat. art. II. Quæ omnia indicium sunt distinctionis specificæ a cognitione imaginativæ, quæ solum respicit res sensibiles, sive veras, sive fictas vel absentes, multo magis, quam sit distinctio inter modum cognoscendi visus vel auditus.

Ex dictis colligi potest, diffinitio imaginativæ: *Quod est potentia ordinata ad conservandum species sensatas, et cognoscendum res absentes vel imaginatas. Estimativa autem: Quod est potentia apprehendens insensatas sensatis.*

DICO QUARTO: Memoria est potentia distincta ab æstimativa, et est cognoscitiva, non solum conservativa specierum. Quod sit conservativa nullus dubitat, alias non esset memoria, si non conservaret species. Quod vero sit etiam cognoscitiva, licet id negaverit Avicenna citatus a D. Thoma II contra Gent. cap. LXXIV, id tamen affirmat D. Thomas, tum in quæst. X de Verit. art. III, in corpore ubi dicit: « Quod in parte sensitiva, quæ fertur ad præsens in quantum præsens est, si feratur in præteritum requiritur altior virtus quam ipse sensus, et hæc est memoria, quæ tamen in parte intellectiva non distinguitur ab ipso intellectu apprehendente; » tum etiam I part. q. LXXIX, art. VI, dicit: « Memoriam sensitivam esse apprehensivam præteriti; » tum denique in quæstione de Anima, art. XIII, docet requiri, quod ea quæ prius fuerant apprehensa per sensum, et interior conservata, iterum revocentur ad actuale considerationem. Et hoc quidem pertinet ad rememorativam virtutem, quæ in aliis quidem animalibus absque inquisitione suam